

POSTANOWIENIE

Dnia 24 października 2024 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

Prezes SN Joanna Lemańska (przewodniczący)

SSN Paweł Czubik

SSN Grzegorz Pastuszko (sprawozdawca)

w sprawie ze skargi J. Ż.

na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki
w postępowaniu przed Sądem Apelacyjnym w Poznaniu w sprawie o sygn.
III AUa 640/22,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw
Publicznych w dniu 24 października 2024 r.:

- 1. stwierdza, że w postępowaniu przed Sądem Apelacyjnym w Poznaniu w sprawie o sygn. III AUa 640/22 nastąpiła przewlekłość postępowania;**
- 2. zaleca z urzędu Sądowi Apelacyjnemu w Poznaniu wyznaczenie terminu posiedzenia w sprawie o sygn. III AUa 640/22, w terminie trzech miesięcy od daty zwrotu akt;**
- 3. przyznaje J. Ż. od Skarbu Państwa – Sądu Apelacyjnego w Poznaniu sumę pieniężną w wysokości 2000 (dwa tysiące) złotych za okres od 5 listopada 2020 r. do 24 października 2024 r.;**
- 4. oddala skargę w pozostałym zakresie.**

Paweł Czubik Joanna Lemańska Grzegorz Pastuszko

UZASADNIENIE

Dnia 23 września 2024 r. (data nadania przesyłki poleconej) J. Ż. (dalej: „Skarżący”), za pośrednictwem Sądu Apelacyjnego w Poznaniu, wniósł do Sądu Najwyższego skargę na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki w sprawie III AUa 640/22 toczącej się przed Sądem Apelacyjnym w Poznaniu. Pismem z 8 października 2024 r. (data prezentaty Sądu Najwyższego) Sąd Apelacyjny w Poznaniu przedstawił ww. skargę Sądowi Najwyższemu. W przedmiotowej skardze Skarżący wniósł o:

- 1) stwierdzenie, że w postępowaniu prowadzonym przed Sądem Apelacyjnym w Poznaniu, sygn. III AUa 640/22 nastąpiła przewlekłość postępowania;
- 2) wydanie sądowi rozpoznającemu sprawę zalecenia niezwłocznego rozpatrzenia sprawy;
- 3) przyznanie od Skarbu Państwa na rzecz Skarżącego kwoty 10 000 zł;
- 4) zasądzenie od Skarbu Państwa kosztów postępowania.

W uzasadnieniu skargi Skarżący przedstawił przebieg czynności w związku ze złożonym 2 września 2016 r. w Zakładzie Ubezpieczeń Społecznych Oddział w Ostrowie Wielkopolskim wnioskiem o przeliczenie emerytury wcześniejszej na emeryturę powszechną. Wskazał on, że w wyniku ponownie odmownej decyzji ZUS z 23 września 2020 r. odwołał się do Sądu Okręgowego w Poznaniu, który rozpoznał sprawę bez nieuzasadnionej zwłoki, zmieniając zaskarżoną decyzję ZUS. W dniu 31 marca 2022 r. organ rentowy wniósł apelację od tego wyroku. Akta sprawy wpłynęły do Sądu Apelacyjnego w Poznaniu 13 kwietnia 2022 r. W dalszej części uzasadnienia Skarżący sprawozdał, że w Sądzie Apelacyjnym poinformowano go, że apelacja zostanie rozpoznana w ciągu 3 miesięcy, po czym na stronie Sądu zamieszczono informację „o nawale spraw i rozpatrywanie trwa ok. 18 m-cy”. W dniu 4 grudnia 2023 r. skierował do Sądu Apelacyjnego pismo z pytaniem o status jego sprawy. Sąd Apelacyjny pismem z 18 grudnia 2023 r. poinformował, że czas oczekiwania na rozpoznanie sprawy wynosi 24 miesiące. W nawiązaniu do tego faktu Skarżący zauważył, że „Mija właśnie 30 miesiąc, a sprawa gdzieś utknęła. Termin dąży do nieskończoności”.

Dalej Skarżący podkreślił, że brak rozpoznania sprawy przez tak długi okres naraził go na bardzo poważne konsekwencje, w szczególności finansowe, ale też zdrowotne i emocjonalne. Wskazał, że podstawa do wyliczenia świadczenia emerytalnego – kapitał początkowy został bezpodstawnie zmniejszony o ponad 32% a ponadto, że w związku z brakiem rozpoznania sprawy od dnia złożenia wniosku o przeliczenie do ZUS 2 września 2016 r. zmuszony jest otrzymywać mniejsze świadczenie niż w rzeczywistości jest mu należne. Zaznaczył, że ma 74 lata i wypracowane jego pieniądze, bezprawne odebrane przez ZUS, niezbędne są już teraz do jego leczenia – rehabilitacji. Podniósł, że sprawa jest bardzo prosta, nie wymaga przesłuchania świadków, może być rozpoznana na posiedzeniu niejawnym, dodając zarazem, że w międzyczasie „identyczna sprawa została już rozstrzygnięta przez Sąd Najwyższy 18 stycznia 2022 r., a wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego 4 czerwca 2024 r.”.

W piśmie Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z 8 października 2024 r. (data prezentaty Sądu Najwyższego) stwierdzono, że z obiektywnego punktu widzenia nie istniała możliwość rozpoznania sprawy apelacyjnej o sygn. III AUa 640/22 we wcześniejszym terminie.

Uzasadniając stanowisko, nakreślono sekwencję zdarzeń w sprawie. Wskazano, że zgodnie z § 79 ust. 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 18 czerwca 2019 r. Regulamin urzędowania sądów powszechnych sprawy powinny być rozpoznawane według kolejności ich wpływu do danego referatu, poza kategoriami spraw o charakterze pilnym, do których ta sprawa (o wysokość składki na ubezpieczenia wypadkowe) nie należy.

Następnie przedstawiono sytuację związaną z kształtowaniem się wpływu spraw ubezpieczeniowych w kat. AUa. Podniesiono mianowicie, że „na koniec roku 2021 pozostałość wyniosła 2236 spraw, na koniec roku 2022 było już 2067 spraw, po czym na koniec 2023 roku było to 2574. Załatwienia sędziów, mimo dużego nakładu pracy, są jedynie zbliżone do wpływu spraw za dany rok, ale nie zmniejszają zaległości. Okres oczekiwania na rozpoznanie spraw apelacyjnych wynosi obecnie ponad 20 miesięcy od daty wpływu do sądu i mimo zaangażowania sędziów w przyśpieszenie ich rozpoznania nie może ulec zmianie. W niniejszej sprawie czas oczekiwania na rozpoznanie

był dłuższy niż przeciętny, gdyż Sędzia referent Sędziego P.H., w którym znajduje się niniejsza sprawa, jest obecnie największy i znajduje się w nim 356 spraw z kat. AUa. Obecnie sędzia rozpoznaje sprawy z I i II kwartału 2022 rok, dlatego niniejsza sprawa została przekazana mu do rozpoznania przed nadaniem biegu skardze na przewlekłość postępowania”.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Ustawa z dnia 17 czerwca 2004 r. o skardze na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu przygotowawczym prowadzonym lub nadzorowanym przez prokuratora i postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki (tekst jedn. Dz.U. 2023, poz. 1725, dalej: „ustawa o skardze na przewlekłość”) nie określa wprost granic temporalnych, w ramach których powinno dojść do rozpoznania sprawy, a tym samym nie wskazuje bezpośrednio czasu, po upływie którego następuje przewlekłość postępowania. Zgodnie z art. 2 ust. 1 ustawy o skardze na przewlekłość strona może wnieść skargę o stwierdzenie, że w postępowaniu, którego skarga dotyczy, nastąpiło naruszenie jej prawa do rozpoznania sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki, jeżeli postępowanie zmierzające do wydania rozstrzygnięcia kończącego postępowanie w sprawie trwa dłużej niż to konieczne dla wyjaśnienia istotnych okoliczności faktycznych i prawnych. W świetle art. 2 ust. 2 ustawy o skardze na przewlekłość ocenie w szczególności podlega terminowość i prawidłowość czynności podjętych przez sąd w celu wydania rozstrzygnięcia kończącego postępowanie w sprawie. Dokonując tej oceny należy:

1. uwzględnić łączny dotychczasowy czas postępowania od jego wszczęcia do chwili rozpoznania skargi,
2. charakter sprawy,
3. stopień faktycznej i prawnej złożoności sprawy,
4. znaczenie rozstrzygnięcia dla skarżącego,
5. zachowanie się stron, w szczególności strony, która zarzuciła przewlekłość postępowania.

W judykaturze utrwalił się pogląd, że naruszeniem prawa strony do rozpoznania sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki jest wielomiesięczna beczynność sądu polegająca na niewyznaczeniu rozprawy. Za okres uzasadniający stwierdzenie przewlekłości postępowania uznaje się beczynność sądu drugiej instancji polegającą na niewyznaczeniu rozprawy apelacyjnej, która trwa co najmniej 12 miesięcy (zob. postanowienia Sądu Najwyższego z: 12 maja 2005 r., III SPP 96/05; 16 marca 2006 r., III SPP 10/06; 21 marca 2006 r., III SPP 13/06 oraz 18 maja 2016 r., III SPP 53/16), jakkolwiek w części orzeczeń wskazuje się, że także krótsza, np. ośmiomiesięczna beczynność sądu, naruszyć może prawo strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki (zob. postanowienia Sądu Najwyższego z: 8 maja 2013 r., III SPP 51/13; 17 grudnia 2013 r., III SPP 242/13; 27 marca 2019 r., I NSP 88/18).

Podkreślić ponadto należy, że prawo do rozpoznania sprawy w rozsądnym terminie, stanowiąc element prawa do rzetelnego procesu, jest jednym z podstawowych praw człowieka określonym w Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności (Dz.U. 1993 nr 61, poz. 284 ze zm., dalej: „EKPCz”). Przyjęcie ustawy o skardze na przewlekłość stanowiło zresztą efekt stosowania EKPCz i wielokrotnego stwierdzenia przez Europejski Trybunał Praw Człowieka (dalej: „Trybunał”) naruszenia przez Polskę prawa do rozpoznania sprawy w rozsądnym terminie.

Sąd Najwyższy ustalił, że na dzień rozpatrywania przezeń skargi postępowanie przed Sądem Apelacyjnym trwa już przeszło 30 miesięcy, zaś Sąd Apelacyjny, pomimo pisma Skarżącego z 4 grudnia 2023 r. i w konsekwencji wniesienia skargi na przewlekłość tego postępowania, nie wyznaczył terminu jej rozpoznania, a jedynie sędzia referent wydał zarządzenie o zwróceniu się do Sądu Najwyższego i Trybunału Konstytucyjnego o nadesłanie uzasadnień odpowiednio w sprawach III USKP 113/23 i SK 140/20 i przedstawieniu akt sprawy Przewodniczącemu Wydziału celem zwrócenia się z wnioskiem do Prezesa Sądu o zarządzenie rozpoznania sprawy w składzie trzech sędziów oraz z uwagi na wniesioną skargę na przewlekłość postępowania.

W ocenie Sądu Najwyższego w sprawie nie można przyjąć, że jej charakter, stopień faktycznej i prawnej zawichości, a także zachowanie się stron, w szczególności strony, która zarzuciła przewlekłość postępowania, miało wpływ na działanie przewlekłe. Z drugiej zaś strony należy wziąć pod uwagę, że sprawy emerytalne oraz sprawy z zakresu ubezpieczeń społecznych powinny być rozpoznane i rozstrzygnięte nie tylko starannie, lecz przede wszystkim szybko (zob. wyroki Trybunału w sprawach: *Szymański v. Polska* z 10 października 2006 r., skarga nr 6925/02; *Zawadzki v. Polska* z 20 grudnia 2001 r., skarga nr 34158/96; *Borgese v. Włochy* z 26 lutego 1992 r., skarga nr 12870/87).

W takim stanie rzeczy według Sądu Najwyższego konieczne jest stwierdzenie przewlekłości postępowania.

Formułując powyższy wniosek, trzeba odnotować, że dla stwierdzenia przewlekłości postępowania irrelevantne pozostają argumenty Sądu Apelacyjnego dotyczące bardzo dużej liczby spraw w kat. AUa do rozpoznania w III Wydziale Pracy i Ubezpieczeń Społecznych, załatwienia spraw przez poszczególnych sędziów mimo dużego nakładu ich pracy, które w konsekwencji nie powodują zmniejszenia zaległości, bardzo dużego referatu sędziego sprawozdawcy (356 sprawy z kategorii AUa) a także rozpoznania spraw według kolejności wpływu. Zgodnie z przywołanym już art. 2 ust. 2 ustawy o skardze na przewlekłość, Sąd Najwyższy dokonując oceny, czy naruszone zostało prawo strony do rozpoznania sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki, obok upływu czasu, bierze się pod uwagę indywidualne okoliczności sprawy. Nie ma więc miejsca na uwzględnienie kwestii organizacyjnych, które choć rzutują na dynamikę konkretnego postępowania, to jednak w świetle obowiązujących przepisów nie mogą być uznane za okoliczność usprawiedliwiającą przewlekłe procedowanie w sprawie (zob. postanowienia Sądu Najwyższego z: 7 grudnia 2013 r., III SPP 242/13; 22 stycznia 2019 r., I NSP 71/18). Kwestia właściwej organizacji sądownictwa, w tym zapewnienie optymalnej obsady kadrowej sądów, jest obowiązkiem państwa, na co wielokrotnie zwracał uwagę Trybunał i Sąd Najwyższy (zob. wyroki Trybunału: w sprawie *Sutter v. Szwajcaria* z 22 lutego 1984 r., skarga nr 8209/78; w sprawie *Wasilewski v. Polska* z 21 grudnia 2000 r.,

skarga nr 32734/96; postanowienia Sądu Najwyższego z: 8 marca 2005 r., III SPP 34/04; 26 kwietnia 2019 r., I NSP 18/19).

Fakt, że Prezes Sądu nie dysponuje instrumentami umożliwiającymi mu zapewnienie odpowiednich warunków dla sprawnego działania wydziału, naturalnie przekłada się na brak winy po jego stronie z tytułu zaistniałej przewlekłości postępowania. Analogicznie nie można jej przypisać sędziemu sprawozdawcy w sprawie. Powyższe nie zwalnia jednak państwa z odpowiedzialności z tego tytułu. Jak bowiem stwierdził Trybunał Konstytucyjny w postanowieniu z 30 października 2006 r., S 3/06: „prawo do rozstrzygnięcia sprawy przez sąd bez nieuzasadnionej zwłoki stanowi istotny element konstytucyjnego prawa do sądu (art. 45 ust. 1 Konstytucji). Adresatem konstytucyjnego nakazu rozpatrzenia sprawy w rozsądnym czasie są przede wszystkim same sądy. Należy jednak uwzględnić całokształt sytuacji faktycznej i wskazać, że konieczną gwarancją materialną prawa do rozstrzygnięcia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki są odpowiednie warunki organizacyjne umożliwiające sądom »terminową« realizację ich zadań. Dotyczy to w szczególności obsady kadrowej, zarówno jeśli chodzi o liczbę sędziów, jak i personel pomocniczy. Powinność zapewnienia odpowiednich warunków spoczywa w pierwszej kolejności na ustawodawcy oraz na organach władzy wykonawczej, szczególnie na Ministrze Sprawiedliwości”.

Skarga na przewlekłość postępowania i związana z nią możliwość przyznania skarżącemu, na jego żądanie, od Skarbu Państwa sumy pieniężnej w wysokości 2000-20 000 zł, w znacznej mierze służy wymuszeniu na państwie takiej organizacji wymiaru sprawiedliwości, która umożliwi rozpoznanie sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z 17 grudnia 2013 r., III SPP 242/13). Obok swoistej sankcji dla państwa za niewłaściwe zorganizowanie wymiaru sprawiedliwości, suma pieniężna, o której jest mowa w art. 12 ust. 4 ustawy o skardze na przewlekłość, pełni funkcję rekompensaty dla strony za doznaną szkodę niematerialną, będącą wynikiem przewlekłości. Nie jest to więc odszkodowanie za poniesione straty i utracone korzyści (art. 361 § 2 k.c.) lub zadośćuczynienie pieniężne za doznaną krzywdę w rozumieniu art. 445 k.c. Ustawodawca wprowadza przy tym zasadę, że strona,

której skargę uwzględniono, może w odrębnym postępowaniu dochodzić naprawienia szkody ze stwierdzonej przewlekłości (art. 15 ust. 1 ustawy o skardze na przewlekłość). Konsekwentnie sumę, o której jest mowa w ustawie o skardze na przewlekłość, uznać należy za wstępną (tymczasową) rekompensatę z tytułu doznanej szkody niematerialnej (zob. postanowienia Sądu Najwyższego z: 8 maja 2013 r., III SPP 51/13; 22 stycznia 2019 r., I NSP 71/18).

W przedmiotowej sprawie Skarżący wniósł o przyznanie od Skarbu Państwa sumy pieniężnej w wysokości 10 000 zł, z uwagi na 30 miesięczny okres, w którym nie wyznaczono terminu rozprawy. Skarżący podniósł, że sprawa dotyczy podstawy do wyliczenia świadczenia emerytalnego, gdzie kapitał początkowy został zmniejszony o 32%. Brak rozpoznania sprawy przez nieuzasadniony okres zmusza go do otrzymywania mniejszego świadczenia niż jest mu należne.

Zgodnie z art. 12 ust. 4 ustawy o skardze na przewlekłość, wysokość sumy pieniężnej, o której mowa we wskazanym przepisie, wynosi nie mniej niż 500 zł za każdy rok dotychczasowego trwania postępowania, przy jednoczesnym uwzględnieniu jej wartości minimalnej na poziomie 2000 zł.

Od wydania zarządzenia z 19 kwietnia 2022 r. Sądu Apelacyjnego w Poznaniu o wpisaniu sprawy pod repertorium AUa pod sygn. 640/22 do rozpoznania przedmiotowej skargi upłynęło 30 miesięcy. Nie może wszelako ująć uwadze Sądu Najwyższego, że postępowanie sądowe zostało zainicjowane wniesieniem przez Skarżącego do Sądu Okręgowego w Poznaniu 5 listopada 2020 r. odwołania od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych z 23 września 2020 r. W konsekwencji należy przyjąć, że łączna długość postępowania sądowego wynosi przeszło 47 miesięcy.

Biorąc pod uwagę powyższe, a także okoliczność, że Skarżący nie uzasadnił wysokości żądanej kwoty, ograniczając się jedynie do przedstawienia przebiegu postępowania, przedmiotu postępowania i związanych z nim konsekwencji dla Skarżącego, a także do zasygnalizowania informacji o stanie zdrowia oraz zaniechaniu rozpoznania sprawy przez okres 30 miesięcy, Sąd Najwyższy uznaje, że adekwatna jest kwota 2000 zł za okres od 5 listopada 2020 r. do 24 października 2024 r. Zajmując takie stanowisko, w pozostałym zakresie żądanie skargi oddala.

Z uwagi na stwierdzoną przewlekłość postępowania, a zarazem brak wyznaczenia terminu rozpoznania sprawy (żadna ze stron nie wniosła o rozpoznanie sprawy na rozprawie), Sąd Najwyższy, na podstawie art. 12 ust. 3 ustawy o skardze na przewlekłość, z urzędu zaleca Sądowi Apelacyjnemu w Poznaniu wyznaczenie terminu posiedzenia w sprawie III AUa 640/22 w terminie trzech miesięcy od dnia zwrotu akt sprawy.

Skarżący wniósł o zasądzenie od Skarbu Państwa na jego rzecz kosztów postępowania.

Przedmiotowa skarga związana jest z przewlekłością postępowania przed Sądem Apelacyjnym w Poznaniu (III AUa 640/22). Zważywszy zaś, że strona wnosząca skargę w sprawie z zakresu ubezpieczeń społecznych jest zwolniona z kosztów sądowych z mocy ustawy i nie ma obowiązku uiszczenia opłaty od skargi na przewlekłość postępowania (zob. uchwałę Sądu Najwyższego z 19 stycznia 2005 r., III SPP 109/04). Jednocześnie Sąd Najwyższy wskazuje, że Skarżący nie wykazał jakie inne niezbędne koszty postępowania prowadzonego przez stronę osobiście poniósł w związku z przedmiotową skargą.

Mając powyższe na względzie, Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji.

Paweł Czubik Joanna Lemańska Grzegorz Pastuszko

[D.Z]

[ał]